

DIDACTIC OPPORTUNITIES FOR THE FORMATION OF A CONFLICT CULTURE IN STUDENTS THROUGH THE SUBJECT "EDUCATION"

Khudaiberdiyev Oybek Gafurovich

2nd year master's student of Chirchik State Pedagogical Institute, Tashkent region

Annotation: This article describes the didactic possibilities of forming a conflict culture in students through the subject "Education". The author showed students how to develop conflict prevention skills in the process of teaching the subject.

Keywords: Methodological Support, Education, Textbooks, Education System, Science, Teaching, Pedagogy, Conflict, Conflict, Knowledge, Skills.

“ТАРБИЯ” ФАНИ ОРҚАЛИ ЎҚУВЧИЛАРИДА КОНФЛИКТОЛОГИК МАДАНИЯТНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ДИДАКТИК ИМКОНИАТЛАРИ

Худайбердийев Ойбек Гафурович

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти 2 курс магистранти

Аннотация. Мазкур мақолада “Тарбия” фани орқали ўқувчиларида конфликтологик маданиятни шакллантиришнинг дидактик имкониятлари ёритиб берилган. Муаллиф мазкур фанни ўқитиш жараёнида ўқувчиларда низоларнинг олдини олиш кўникмаларини шакллантириш йўлларини кўрсатиб берган.

Калит сўзлар: методик таъминот, тарбия, дарслик, таълим тизими фан, ўқитиш, педагогика, конфликт, низо, билим, кўникма.

КИРИШ.

Бугунги таълим тизими анаъанавий ёндашувга асосланган мазмундаги ўқув дастурларидан воз кечиб, инновацион рақамли иқтисодиёт ва ахборотли жамият учун кадрлар тайёрлаш имконини берадиган ўқитиш тизимига ўтиш даврини бошдан кечирмоқда. Шунга мос равишда таълим беришга ёндашувлар ҳам ўзгариб, Интернет ва ахборот технологиялари даврида оддий билим берувчидан, қизиққан йўналиши бўйича автоматлаштирилган юқори технологияларга мос касбга тайёрлашга кўпроқ эътибор бериш тавсия этилади. Бундай даврда “Тарбия” фанини ўқитиш орқали ўқувчиларда рақобатбардошлик, шахслараро муносабатларни ўрната олиш қобилиятини ривожлантириш зарур бўлиб, “Тарбия” дарсликлари мазмуни танқидий фикрлаш, коммуникативлик, ижодий яратувчанлик ва ҳамкорлик кўникмаларини, яъни компетенцияларни ривожлантиришга замин яратади.

Шу билан бирга, умумий ўрта таълимда “Тарбия” фанини ўқитиш ўқувчиларда конфликтологик маданиятни шакллантиришнинг муҳим омили бўлиб ҳисобланади.

Педагогик конфликт таълим ва тарбия жараёнида ўзаро тушунмовчилик натижасида юзага келадиган низолар мажмуидир. Айни пайтда, педагогик конфликт ўткинчи низо, зиддият ва ихтилофлар бўлиб, уларни бартараф этиш имкониятлари, албатта мавжуддир.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ.

Адабиётлар таҳлили асосида “Тарбия” фанини ўқитиш жараёнида ўқувчиларида конфликтологик маданиятни шакллантиришнинг қуйидаги дидактик имкониятлари аниқлаштирилди:

1. 10 синф “Тарбия” фанида ўқувчиларга турли дунёвий динлар ҳақида ва ушбу динларда, айниқса ислом динида қадриятлар, диний бағрикенглик, қотиллик, ўғрилик, гумроҳлик, ёлғон сўз, маст қилувчи нарсалардан сақланиш, тинчликпарварлик ғоялари, куч ишлатмаслик, ўзаро низоларни ярашиш, келишиш йўли билан ҳал етиш, жамиятдаги тинчликка таҳдид, тажовузкорлик ва зўравонликни олдини олиш борасида сўз юритилган.

Ҳеч кимга ёмонлик эвазига ёмонлик қайтарманглар. Барча одамларнинг кўзи олдида яхшилик қилишга интилинглар. Агар иложи бўлса, қўлингиздан келганича барча одамлар билан тинч-тотув ҳаёт кечиринглар.

Янги Аҳд. Римликларга мактуб, 12-боб.

Дунё динларида ва қадимий манбааларда инсонпарварлик ғояларини ўқувчилар онгига сингдириш “Тарбия” дарслигида акс этган.

Ушбу дарсликнинг “Бузғунчи ғоялар” мавзуларида ижтимоий ва халқаро низолар тўғрисида сўз юритилган. Мавзуда ўқувчи мулоҳаза қилиши учун эзгу сифатлар учун алоҳида, бузғунчи ғоялар учун алоҳида таърифлар берилган. Ўзбекистон ҳар қандай кўринишдаги низоларга аралашмаслик, бузғунчи ғояларни ёқламаслик, тинчлик тарафдори бўлиш, диний бағрикенглик ғояларини илгари суриш сингари халқаро ҳужжатларга кўшилганлиги кўрсатилган. Тарихга назар саҳифасида “Адолатли ечим: урушнинг олди олинди” жумлалари қисқа сатрли мавзуда Ҳадиси Шарифдан мисоллар келтирилган. Бундай қисқа матнлар ўқувчиларни низоли вазиятларни олдини олиш ва конструктив ечим топишга ўргатади, деб айтиш мумкин.

2. Ўсмирлар конфликтологик онги, унинг низоларни башорат қилиш, олдини олиш ва ҳал қилиш қобилиятлари ҳали унчалик ривожланмаганлиги учун баъзида унинг ўзгалар билан зиддиятда бўлиш ҳолати юзага келади. Бундай зиддиятлар кўпол муносабат, ҳурматсизлик, ҳамиша биринчи бўлишга интилиш каби кўринишларда намоён бўлади. “Тарбия” фани бундай педагогик конфликтларни изчил ҳал қилиб бориш имкониятларига эга. Миллий тарбия тажрибаси мисолида бу борада бир неча самарали йўللари баён қилинган. Мисол учун, Иброҳим Қассар (IX аср) дейди: “Инсоннинг бу дунёда икки нарса қалбидаги қўзғалишларни йўқ қилади:

- 1) тенгдошлар билан мулоқот;
- 2) устозларга хизмат”.

Демак, “Тарбия” фанини ўқитиш жараёнида ўсмирларда ўзгалар билан пайдо бўладиган низоларни ижодий бошқариш, конструктив мулоқот ва маданият олами билан тўлиқ ҳамда ижобий муносабатда бўлишга ўргатиш мумкин.

3. Дарсликдаги “Хавфсиз медиа уммони” мавзуси биз танлаган тадқиқотнинг долзарблигини кўрсатувчи, яъни болаларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, уларни турли зўравонликлар таъсиридан муҳофазалаш, ахборот хавфсизлигини таъминлашга қаратилган мазмунни ўз ичига олган. Шу жумладан, ёшларда Интернет хуружи, кибербуллинг, ёлғон ахборотни ажрата олмаслик, турли хил салбий мазмундаги маълумотларнинг ёйилиши, агрессив, зўравонликка ундовчи сайтларнинг пайдо бўлишига олиб келиш ҳақида фикр юритилган ва уларни асословчи мисоллар ҳам келтирилган. Ушбу дарсликда жамланган мавзулардаги муаммолар ва уларнинг ечимлари ўқувчиларда соғлом маънавий иммунитетни шакллантиришга хизмат қилиши мумкин.

Эътибор берилса, миллий педагогикамиз тажрибасида тарбия жараёни тарбияланувчиларда юзага келадиган турли низоларни ўз вақтида бартараф этиб боришга ҳам асосланади. Бунинг учун ўқитувчи ва ўқувчининг ҳар томонлама фаоллигига таянилади. Шу сабабли умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларига “Тарбия” фанини ўқитишда миллий педагогикамизнинг тажрибаларига таяниш мақсадга мувофиқдир.

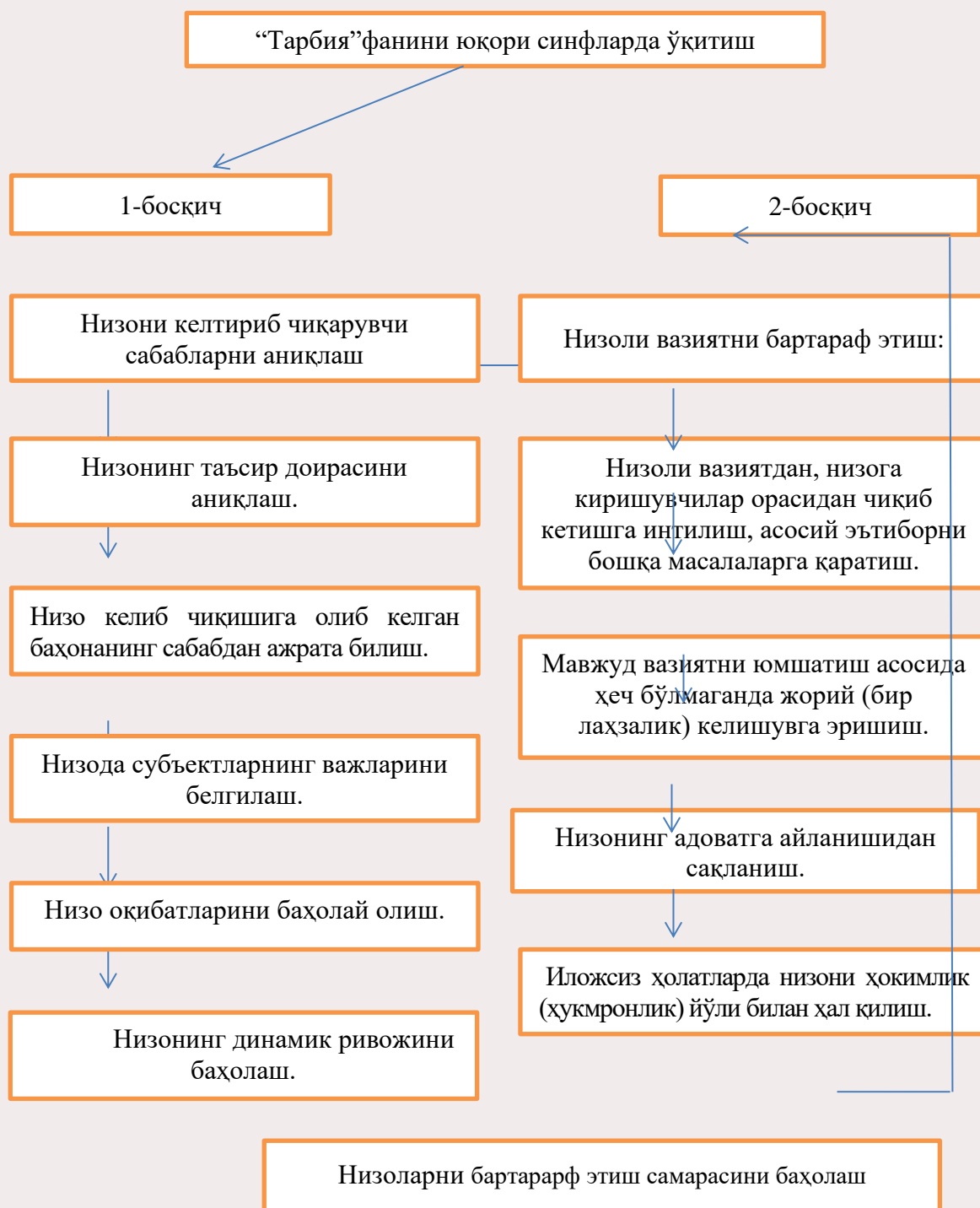
НАТИЖАЛАР.

“Тарбия” фанини ўқитиш жараёнида биз конфликтли вазиятда хулқ-атворнинг турли моделларидан фойдаланишга янада табақалаштирилган ёндашувга имкон берувчи ўқув ва далилий материалларни излаш ва таъминлашга алоҳида эътибор қаратиш керак. “Тарбия” фанининг

Ўқувчиларида конфликтологик маданиятни шакллантириш имкониятлари кўплигини ҳисобга олиш зарур.

Зеро, ўқувчиларда конфликтологик маданиятни ривожлантириш учун “Тарбия” фанини умумий ўрта таълимда ўқитиш жараёнида низоли вазиятларни бартараф этиши тизими қуйидагича кўрнишга эга бўлади (1-расм).

Бундай ёндашув юқори синф ўқувчиларига “Тарбия” фанини ўқитишда педагогик конфликтларни ўз вақтида бартараф этиш имконини беради. Бунинг учун ўқитувчи ҳамиша янгиликка интилувчан, тарбияланувчини субъект ва ҳамкор сифатида қабул қилувчи ва уни мақсадли фаолиятга йўналтирувчи тьютор вазифасини бажариши керак.

1-расм. “Тарбия” фанини умумий ўрта таълимда ўқитиш жараёнида низоли вазиятларни бартараф этиши тизими

МУҲОКАМА.

“Тарбия” фани мамлакатимиз таълим тизимида янгидан киритилган интегратив ўқув предмети бўлиб, уни сўқитиш асослари, методлари ва технологиялари ишлаб чиқилиши керак. Шу сабабли мазкур фан ўқитувчиларининг кўникмаларини кучақтириб бориш, бўлажак ўқитувчиларини унга тайёрлаш ва муаммолар бўйича кенг қўламли илмий-тадқиқот ишларини олиб бориш тақозо этилади. Бу борадаги тажрибалар мувофиқлаштириб борилиши айниқса, мақсадга мувофиқдир.

Педагогик конфликтлар назарияси ва амалиётида ўқувчиларнинг қуйидаги хусусиятлари эътиборга олинади:

- ўсмирларининг ўсишини ҳаракатга келтирадиган зиддиятлар;
- ўқувчи психик камолоти даражаси;
- ўқувчи онгида содир бўлаётган ўзгаришлар;
- ўқувчининг ахлоқий тушунчасида бўлаётган янгиликлар;
- ўқувчини ўраб турган атроф-муҳит (социум);
- ўқувчининг ўзга(бошқа)ларга муносабати;
- ўқувчининг ўзига хос индивидуал эҳтиёжлари;
- ўқувчининг билим олишга бўлган қизиқиши.

Эътибор берилса, мазкур хусусиятлар ўсмир ёшдаги ўқувчиларида яққол сезилиб туради. Шу сабабли уларни таълим ва тарбия муҳити билан таъминлаш муҳим масаладир. Бунинг учун оилавий тарбия жараёнларини мунтазам кузатиб бориш, мактаб таълими муҳитини ўрганиш ва ўқувчи шахсидаги ўзгаришлардан хабардор бўлиб бориш тақозо этилади. Педагогик конфликтларни олдини олишда ўқитувчи ва мураббийларнинг фаоллиги бирламчи ҳисобланади. Шу сабабли тарбия жараёнида ўқитувчи ва мураббийларнинг мақоми устувор бўлиб, унга кўра, ота-оналар ва мактаб жамоаси уларнинг хулосаларига асосан таълим жараёнида иштирок этади.

ХУЛОСА.

Бугунги кунда олий педагогик таълим жараёнида бўлажак ўқитувчиларни педагогик конфликтларни бартараф этишга тайёрлаш, уларда назарий билим ва амалий-касбий кўникма ҳамда малакаларни таркиб топтириш мақсадга мувофиқдир. Бунинг учун уларни педагогик конфликтлар бўйича амалга ошириладиган илмий тадқиқотлардан мунтазам хабардор қилиб бориш, индивидуал кузатувчанлик ва муаммоларга самарали ечим топиш қобилиятини ривожлантириш талаб этилади.

Шу билан бирга, “Тарбия” фанини ўқитиш жараёнида ўқувчилар билан конфликтологик тайёргарлик элементларини қўллашнинг рефлексив усуллари орқали машғулотлар ўтказиб борилса, нафақат уларнинг конфликтологик маданияти даражасини ошириш, балки бошқа бир қатор ижтимоий компетентлик параметрларида сезиларли фарқларни кузатиш имкони юзага келади. Демак, “Тарбия” фани бўйича дарсларни конфликтологик маданиятини шакллантиришга ёрдам берадиган кооператив ва рефлексив усул ҳамда машқлардан самарали фойдаланилса, биргаликдаги самарали ҳамкорлик фаолияти, мурасосозлик, қатъий қарорлар қабул қилиш, ижтимоий интуиция, толерантлик фазилатларини таркиб топтиришга эришиш мумкин. Натижада, ўқувчилардаги салбий ҳис-туйғулар, ижтимоий меъёрларга зид хатти-ҳаракатлар, тажовузкорлик ва буллингни олдини олиш имконияти юзага келади.

Адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Умумий ўрта таълим муассасаларида “Тарбия” фанини босқичма-босқич амалиётга жориҳ этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 422-сонли Қарори. // [www. Ziynet.uz](http://www.ziynet.uz). 2020 ҳил 7 июль.
2. Мустафаева, С.А. Педагогические конфликты: причины и пути их решения // Экспресс-эксперимент, 2000 №1
3. Мухамедов Г., Ходжамқулов У. Педагогик таълим инновацион кластери: таъриф, тавсиф, тасниф. – Чирчиқ, 2019.
4. Шербакова О.И. Тренинг конфликтологической культуры личности: Программа и методические указания. – М.Тверь: ООО «Издательство «Триада», 2010. – 152с.

5. Jabborova O., Jumanova F., Mahkamova Sh. (2020). Formation of artistic perception of future teachers. // International journal of psychological and rehabilitation, 24(4). – P.4087-4095.
6. “Тарбия” 10-синфлар учун дарслик / Д.Кенжаев, З.Замонов, З.Исломов ва бошқалар. – Т.: (нашриёт номи), 2021 – 128б
7. “Тарбия” 11-синфлар учун дарслик / Д.Кенжаев, Н.Исматова, З.Исломов ва бошқалар. – Т.: (нашриёт номи), 2021 – 128б.